

A escola que queremos: entre o presente e os horizontes de futuro

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 71-75

Ana Parada Gañete

Uxía Bolaño Amigo

Consello de Redacción da RGE

ana.parada@edu.xunta.gal

mariaeugenia.bolano@usc.es

Marcha á escola, ti, meniña, que non tes pan, e devora os libros. Ti has ser quen dirixas.

Bertolt Brecht

Pode que hoxe estea afundida / pero eu son alguén! / pode que me consideres o máis baixo da terra /pero eu son alguén! / Cada día sinto a perda e a dor no máis fondo / pero eu son alguén! / Porque ao final verei a luz e a liberdade / eu son alguén!

Joanne Little[1]

[1] As referencias coas que abrimos este texto foron achegadas por Lois Pérez Díaz.

O pasado día 12 de xuño conversamos arredor da escola que queremos no CEIP Agro do Muíño de Ames. Na mesa redonda, celebrada baixo a coordinación de Uxía Bolaño Amigo e Ana Parada Gañete (en representación do Consello de Redacción da *Revista Galega de Educación*), participaron Alexandra Cabana Outeiro, Rosalía Fernández Rial, Lois Pérez

Díaz e Silvia Puga Castro, todas elas docentes do ensino público con moi diversas experiencias e traxectorias.

Convén, en primeiro lugar, facer unha pequena presentación das integrantes da mesa para entender mellor o sentido da argumentación que empregan á hora de debater sobre a escola que queremos.

Alexandra Cabana Outeiro é licenciada e doutora en Historia pola Universidade de Santiago de Compostela (USC), educadora e investigadora. O seu labor docente fai fincapé na dinamización lingüística, nos dereitos, na igualdade, na interdisciplinabilidade e na transversalidade. Destaca tamén a súa experiencia na xestión de centros educativos en xeral, e nas bibliotecas escolares en particular.

Lois Pérez Díaz é mestre de Educación Primaria e, temporalmente, representante sindical do Sindicato de Traballadoras e Traballadores do Ensino de Galicia (STEG) en Lugo. No eido do ensino público ten coordinado diferentes proxectos de normalización lingüística e innovación educativa, premiados pola Administración ou por outros organismos.

Rosalía Fernández Rial é licenciada en Filoloxía pola USC. Doutora en Didácticas das Linguas e da Expresión Dramática pola mesma universidade, educadora e investigadora. Conxuga a súa formación docente coa creativa. Ten publicados varios libros de poesía, narrativa e ensaio e, igualmente, participa en diversos proxectos artísticos de carácter interdisciplinario.

Silvia Puga Castro é graduada en Pedagogía pola USC. Na mesma universidade cursou o Mestrado en Formación do Profesorado de Ensino Secundario pola especialidade de Orientación Educativa. É orientadora educativa nun centro público, asumindo a coeducación e a educación en igualdade como principios básicos do seu labor profesional.

De xeito intencionado, a mesa redonda estivo composta por profesionais chegados ao Sistema Educativo na última década, é dicir, por educadoras e educadores de nova incorporación, e cunha bagaxe e condicións favorábeis á transformación escolar, partindo dunha posición reflexiva e crítica ante o panorama educativo actual. Ao noso xuízo, responden ao modelo de profesor/a reflexivo/a definido por Schön (1982), é dicir, capaz de xustificar o que fai, os seus porqué e para que, cun amplo coñecemento pedagóxico sobre o que fundamentar, autoavaliar e innovar a súa actuación docente así como a contextualización do currículo, capaz de traballar en equipo e de participar de maneira colaborativa e colexiada co goberno do centro, e capaz de asumir o desafío do seu propio perfeccionamento, preservando o seu equilibrio emocional. Así, cuns vimbios ben artellados dende a base da súa formación inicial e permanente, as integrantes da mesa foron quen de xerar un interesante diálogo sobre cuestións chave que xiran ao redor da educación do século XXI. Resumimos a continuación as principais achegas ao respecto[1]:

- Con respecto ao oficio docente coinciden en destacar a complexidade da súa profesión como educadoras e educadores tanto “no explícito como no implícito”, feito que conxuga certo desacougo co reconforto ao resultar un labor tan apaixonante e emocionante como esixente, debido a todos os desafíos que supón. O forte compromiso, a responsabilidade, a creatividade e a ilusión, resultan chaves no seu quefacer cotián, onde o “urxente non pode deixar de lado o importante”. Aínda, o interese de “ollar a infancia e a adolescencia dende a lóxica do asom-

[1] Ao longo deste artigo incorpóranse, entre aspas, diversas achegas literais das persoas que participaron no desenvolvemento da mesa redonda.

bro" permite descubrir motivacións e inquedanzas a partir das que mediar e actuar.

- En relación coa **formación permanente do profesorado** ponse de relevo a necesidade de incidir na súa mellora, coitando as motivacións e fornecendo ferramentas, estratexias e recursos en ámbitos ligados, fundamentalmente, ás habilidades sociais, á educación emocional, aos valores, ao traballo en equipo, ás competencias dixitais, a atención á diversidade, ás dinámicas grupais e ás funcións ligadas á xestión dos Centros Educativos.

- Igualmente, destácase o desleixo existente en relación á **formación lingüística en galego**, que incide no depauperamento de todos os ámbitos de interacción. Arélese ademais unha escola que "coide o seu profesorado", e que isto poida reflectirse na formación permanente -premiando a implicación e non penalizándoa-, e no feito de evitar a acumulación de responsabilidades nas mesmas persoas (xefaturas, bibliotecas, cargos directivos). Finalmente, apéla-se á coherencia entre a formación inicial e a formación permanente, así como a ter en conta as voces do profesorado para o deseño e desenvolvemento dos plans de formación.

- Ao aludir ás **implicacións docentes por formar parte da escola en Galiza** destácase a importancia das responsabilidades compartidas no respecto aos dereitos humanos e á coeducación, posto que "ensinamos tanto ou máis co exemplo que co que dicimos, como pasa coas familias; a coherencia é clave no noso traballo e para iso tamén precisamos formación e que esta non dependa sempre da nosa voluntariedade". Así, valórase a necesidade de que o horizonte do "aprender a ser" e do "aprender a pensar" non vexa os seus rumbos alterados ante as presións das avaliacións

externas ou as probas de acceso á universidade, acompañando a cada persoa no desenvolvemento da súa individualidade dentro da enorme riqueza que supón a diversidade.

- Afondando na **atención á diversidade** nas aulas apúntase que supón para as educadoras e educadores un labor tan apaixonante como esixente. Implica ter un coñecemento grande do noso alumnado: das súas características, necesidades, intereses, motivacións; e das súas maneiras de ser, pensar, sentir, estar e actuar. A maneira de poder facer fronte a esa esixencia, dise, pasa por mellorar a formación inicial e permanente do profesorado; especialmente do corpo de ensino secundario, que chega ás aulas con pouca formación para a docencia e a miúdo escasa sensibilidade.

Pero tamén pasa por repensar o número de alumnado nas aulas, a configuración dos grupos e a dotación de recursos materiais e humanos. Asemade, atender a diversidade na escola debe iniciarse cun diálogo constante entre as educadoras e educadores e o alumnado, manterse coa visibilidade constante das diversas formas de ser e sentir, e consolidarse cun compromiso de acompañamento. A escola debe ser o lugar por excelencia de acollemento da diversidade e conclúese que "non se pode chegar a ser unha boa educadora nin un bo educador sen un grande sentido da responsabilidade co alumnado e sen un compromiso coa diversidade".

- Tamén, con respecto á **galeguización no ámbito escolar** fálase do proceso de substitución lingüística que estamos a experimentar, especialmente nos núcleos urbanos de poboación nos que, en termos xerais, non se fala en lingua galega. Neste senso, concordan as integrantes da mesa que a solución pasaría por propiciar cambios nas políticas lingüísticas e edu-

cativas dirixidas ao conxunto da sociedade galega, enfocando a cuestión lingüística dende unha perspectiva ecolóxica, na que o galego, en tanto que lingua minorizada, sexa o eixe a partir do cal se artelle e se planifique lingüisticamente o ensino.

- No tocante á **educación no contexto rural** fálase do privilexio que supón para as educadoras e educadores desenvolver a súa práctica docente no ámbito rural, cun menor número de alumnado nas aulas e cunha presenza moito maior de alumnado galegofalante. Porén, sinalase unha preocupación importante sobre a falta de oferta formativa para responder ás inquedanzas, intereses e motivacións do alumnado do rural, que acaba por experimentar un importante fracaso escolar.

Previamente a este diálogo conxunto, as integrantes da mesa redonda tiveron a oportunidade de reflexionar arredor daquilo que supón soñar unha escola, unha Nova Escola. Isto foi o que nos dixeron:

- * **Alexandra** pon de relevo os desexos de camiñar cara a unha escola menos compartimentada, onde se desenvolva unha permanente interrelación entre as disciplinas, dando pé a unha real transversalidade fronte á fragmentación e a repetición de contidos, e se poña o foco na significación dunhas aprendizaxes ligadas á contorna e aos intereses do alumnado. En definitiva:

- Unha escola con comunidades de aprendizaxe.

- Unha escola que non sexa para as familias un espazo onde deixar os cativos controlados mentres eles traballan, nin un substituto da tarefa de educación en valores e doutros aspectos que, sen o papel das familias, perden a forza e o carácter esencial que deberían ter.

- Unha escola tamén para as familias, cunha diferente configuración dos espazos, con aulas temáticas, aulas taller non só para as materias 'experimentais' senón tamén para as humanísticas, e con cambios tamén na configuración dos espazos internos, con mesas de traballo comunitario, con espazos verdes, onde se poidan desenvolver aulas fóra e se continúen as habilidades de traballo coas mans que chegan da Educación Infantil ou da Educación Primaria.

- Escolas cun centro neuráxico en forma de biblioteca. Escolas que repensen os espazos, mais tamén a configuración dos tempos: nas xornadas e nas avaliacións (...). Unha escola con actividades e espazos de relación entre os membros da comunidade escolar, á marxe de xerarquías: club de lectura, biblioteca, asembleas... con presenza de persoal de administración e servizos (PAS), familias, alumnado, ademais do profesorado.

* Rosalía soña unha escola pública, de calidade, co galego como lingua vehicular e universal: unha escola que atenda á diversidade, que sexa individua-

lizada e integradora, e que promova unha aprendizaxe integral, significativa e global. Para iso, o alumnado ha de ser o protagonista e o centro da aprendizaxe, mentres que as docentes deben actuar como guías, como acompañantes expertas do proceso de ensino.

Nun segundo grao de concreción, soña unha escola adaptada ao medio, feita a medida da contorna e das características que en función desta presenta. Ademais, reclama unha escola para hoxe, que responda á vertixe da actualidade mediante un pensamento crítico. Axudar a pensar, a descifrar os textos ocultos tras as mensaxes aparentes é un dos máximos retos da educación século XXI. Nesa liña, as Humanidades teñen que xogar un papel fundamental para desenvolver ese pensamento crítico, complexo e humano. Na era da información e da robótica, en certos niveis, todo saber automatizado, mecánico ou técnico, debe complementarse con esoutra perspectiva humanística para sobrevivir.

Finalmente, nun último nivel de especificidade, considera que o

ensino e aprendizaxe de linguas hoxe en día ha de abordarse, necesariamente, desde un enfoque comunicativo, que atenda á dimensión verbal e non verbal da expresión e a recepción. Ao mesmo tempo, debe desenvolverse este desde unha perspectiva plurilingüe e intercultural; competencias tan importantes como a comunicativa no mundo que habitamos. Por suposto, esa forza do global ha de ir acompañada dunha sensibilidade cara á diversidade lingüística e dunha vontade normalizadora e protectora das linguas minoritarias e minorizadas, como é o caso do galego. Igualmente, o Tratamento Integrado de Linguas é hoxe en día, máis que nunca unha necesidade. Se o ensino en xeral ha de tender cada vez máis á interdisciplinabilidade, o desenvolvemento dunha competencia subxacente común a diversos idiomas ha de ser unha prioridade conxunta de todo o profesorado, en especial o implicado nesa área.

* Lois apunta que a escola que queremos está agardando por nós como unha illa ao lonxe. Quere a súa plena democrati-

zación, a que se insire nas melloras correntes de pensamento da renovación pedagóxica, que outras e outros percorreron antes ca nós. Desexamos e precisamos a súa forza emancipadora. A escola que queremos debe ser un hábitat protexido, que precisa de cada unha de nós. Será a loita contra a *construción do inevitábel*, esa fantasía neoliberal onde a escola se prega aos intereses da economía de mercado; alí onde a escola perde a súa función emancipadora en favor da eficacia e a adaptabilidade ao mercado de traballo; alí onde está desregulada, nun mundo engulido por un espellismo tecnolóxico, un lugar máis empobrecido e desigual. É unha *outra*, a escola que queremos. Unha escola da contorna, onde o alumnado respira polos regueiros da memoria dos seus maiores, as voces da súa tribo e onde o profesorado ten a conciencia da clase traballadora.

Unha escola onde aínda non é tarde. Onde aínda *pode ser*. Onde aínda *debe ser*. A escola que queremos é un reduto de esperanza e rebeldía. É a poesía do garabato.

* Finalmente, *Silvia* soña unha escola pública, feminista, inclusiva e galega.

- Pública por ser a casa de todos e de todas as persoas; a casa que acolle, protexe e forma.

- Unha escola acolledora que garante o dereito universal á educación.

- Feminista porque o sistema patriarcal non ten lugar na sociedade libre e xusta que queremos. A coeducación como motor de cambio.

- Inclusiva, onde sexan claves a convivencia e a igualdade de oportunidades, queremos unha escola na que estea presente a diversidade funcional, a diversidade sexual, a diversidade cultural...

- Galega porque temos unha lingua propia, e unha cultura e un contexto que deben estar presentes dentro das aulas.

Unha escola na que a renovación pedagóxica sexa unha prioridade sen depender da vontade das profesionais. Para unha nova escola precisamos formación que vaia á raíz e profesionais que teñan en conta as emocións, capacidades e necesidades do alumnado, que teña como piar a autonomía responsable das crianzas. Na renovación pedagóxica non hai lugar para o modelo de ensinanza e os estereotipos que transmiten os libros de textos, na nova escola queremos materiais contextualizados e que representen a diversidade, así coma unha metodoloxía que potencie o pensamento crítico e a creatividade. Na nova escola, a comunidade educativa require presenza activa, pois a educación é unha tarefa compartida entre familia e escola.

Unha escola utópica, en constante construción.

Unha escola comprometida coas nenas e os nenos.

Unha escola de transformación social.

Como vemos, as cuestións abordadas na mesa redonda *A escola que queremos* xiraron arredor das percepcións e inquedanzas que as persoas participantes manifestaron en relación ás súas experiencias; atendendo, particularmente, ás necesidades percibidas con respecto ao alumnado, os seus intereses, necesidades e motivacións; á formación do profesorado (tanto inicial como permanente); á situación da escola na contorna e á galeguización da escola (contidos e lingua); á atención á diversidade nas aulas. Chegouse, así, á necesidade de camiñar na construción compartida dunha escola "pública, laica e máis

REVISTA GALEGA DE EDUCACIÓN

NOVA ESCOLA GALEGA

Cancello de AMES

MESA REDONDA

A ESCOLA QUE QUEREMOS

12 DE XUÑO DE 2019 | 19H
CEIP AGRO DO MUÍÑO
As Cortes s/n - Ortoño (AMES)

Participan no acto:
Alexandra Cabana, profesora de Secundaria
Rosalía Fernández Rial, profesora de Secundaria
Lois Pérez, mestre e responsable sindical
Silvia Puga, orientadora escolar

Esta mesa redonda forma parte dunha serie de iniciativas relacionadas coa próxima edición do nº 75 da Revista Galega de Educación

igualitaria, máis libre, máis fluída e máis apreciada socialmente; máis comprometida e mellor dotada e formada". E, igualmente, máis "coidada, material e emocionalmente. Unha escola que achegue e sexa guieiro de múltiples saberes, valores e habilidades". En definitiva, máis xusta e respectuosa, na que podamos captar a complexidade da vida e pensar sempre en mellores horizontes.■